

УДК 336.71(477)

Жаворонок А.В.
асистент кафедри обліку і оподаткування
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

БАНКІВСЬКІ ПОСЛУГИ: АНАЛІЗ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ

BANKING SERVICES: ANALYSIS OF DIVERSIFICATION

АНОТАЦІЯ

У статті проведено аналіз сучасного стану діяльності комерційних банківських установ у сфері диверсифікації банківських послуг. Розглянуто основні тенденції розвитку лізингу та факторингу. Досліджено роль даних послуг на ринку фінансових послуг банківських і небанківських установ. Визначено основні проблеми, з якими стикаються банківські установи під час надання цих видів послуг. Запропоновано шляхи вдосконалення операційної діяльності вітчизняних банків.

Ключові слова: диверсифікація, банківська послуга, нетрадиційна банківська послуга, ринок фінансових послуг, лізинг, факторинг.

АННОТАЦИЯ

В статье проведен анализ современного состояния деятельности коммерческих банковских учреждений в сфере диверсификации банковских услуг. Рассмотрены основные тенденции развития лизинга и факторинга. Исследована роль данных услуг на рынке финансовых услуг банковских и небанковских учреждений. Определены основные проблемы, с которыми сталкиваются банковские учреждения при предоставлении этих видов услуг. Предложены пути совершенствования операционной деятельности отечественных банков.

Ключевые слова: диверсификация, банковская услуга, нетрадиционная банковская услуга, рынок финансовых услуг, лизинг, факторинг.

ANNOTATION

The article analyses the current state of commercial banks in the diversification of banking services. The main trends of leasing and factoring. The role of these services to the financial services market of banking and non-banking institutions. The main problem faced by banking institutions in the provision of these services. Ways of improving the operations of domestic banks.

Keywords: diversification, banking service, nontraditional banking service, financial services market, leasing, factoring.

Постановка проблеми. Банківські послуги є невід'ємною частиною сучасного ринку, покупцями на якому є окремі особи, домогосподарства та юридичні особи. Диверсифікація банківських послуг – поки що недостатньо сформована частина банківського підприємництва. Мета її функціонування – підвищення доходів банків, покращення задоволення потреб клієнтів, розширення їх купівельних можливостей, що, своєю чергою, сприяє розвитку національної економіки.

Комерційні банки нині здійснюють широке коло операцій та послуг, концентруючи в собі основну частину кредитних ресурсів та виконуючи широкий спектр банківських операцій і фінансових послуг. Банки активно впливають на розвиток господарських відносин та економіки у цілому. Альтернативні види банківських послуг широко використовуються в економічно розвинутих країнах. Розвиток будь-якої держави, а саме економічне зростання, не можливе

без використання альтернативних видів банківських послуг, зокрема факторингу та лізингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітлення проблемних питань диверсифікації банківських послуг в умовах конкурентної боротьби знайшло відображення в працях багатьох зарубіжних учених: Дж.Ф. Сінкі, П. Роуза, І. Балабанова, Г. Белоглазової, Н. Варакіної, Л. Красавіної, О. Лаврушина, Ю. Головіна, М. Міллера, М. Портера.

Окремі аспекти даної проблематики аналізувалися в наукових працях вітчизняних економістів: О.Р. Циганова, Т.Д. Косова, А.М. Мороза, С.В. Науменкової, А.В. Федоренка, Б.В. Луців, М.Д. Алексеєнка, М.І. Савлука, М.Д. Білик, В.І. Міщенко, О.В. Дзюблюка та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відштовхуючись від результатів досліджень учених та враховуючи оновлені статистичні дані, доцільним є виконання ґрунтовного аналізу нинішнього стану диверсифікації банківських послуг, а також розроблення слушних пропозицій щодо її покращення.

Мета статті полягає у проведенні аналізу сучасного стану диверсифікації банківських послуг, виявлення найбільш значимих проблем диверсифікації банківських послуг, а також окреслення можливих напрямів усунення наявних проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою диверсифікації банківських послуг є урізноманітнення операцій банків, не тільки базових (кредитних, інвестиційних, розрахунково-касових), а й нетрадиційних для банків операцій, таких як лізинг, факторинг, інноваційні операції.

Одним із найперспективніших видів банківських послуг є факторинг – ризикований, але високоприбутковий бізнес, ефективне знаряддя фінансового маркетингу, одна з форм інтегрування банківських операцій, що найбільше пристосована до сучасних процесів розвитку економіки. Проте, незважаючи на те що факторингові операції є основним інструментом управління дебіторською заборгованістю, обмеженість його використання зумовлена їх високою ризикованістю. Зрозуміло, що це стримує банки використовувати цей перспективний напрям отримання додаткових доходів [1, с. 205].

Факторинг є різновидом посередницької діяльності, за допомогою якої посередник (факто-

ринговий відділ банку) за певну плату одержує від підприємства право стягнути і зарахувати на його рахунок належні йому від покупців суми грошей (право інкасувати дебіторську заборгованість). Водночас посередник кредитує оборотний капітал клієнта і бере на себе його кредитний і валютний ризики. Класичний факторинг передбачає наявність комерційного кредиту, що надається в товарному вигляді продавцями покупцям у вигляді відстрочення платежу за продані товари, які оформляються відкритим рахунком.

Послуга факторингу в Україні доволі молода. Зародження та формування українського ринку факторингу припадає на 2001 р. Першим банком, що розпочав надавати послуги з факторингових операцій, був АКБ «Укрсоцбанк». Із часом технологію факторингу підтримав і запровадив АКБ «ТАС-Комерцбанк», розпочавши активну експансію ринку. Проте в момент становлення ринку факторингу в Україні була відсутня необхідна нормативна, теоретична і практична база, не було підготовленого кадрового потенціалу, а технологія факторингу була основана на розробках російських колег. Українські теоретики і практики розробили нову технологію, зробили відповідні корективи, вдосконалили і спростили факторинговий цикл, і в 2004 р. факторинговий бізнес розпочинає своє друге зародження в банківських установах і корпораціях [5].

Із 2006 р. факторингові операції починає проводити АТ «Державний експортно-імпорتنний банк». Однак операції переважно проводилися з поточними клієнтами банку, які активно користувалися кредитними послугами, таким чином замінюючи кредит факторингом. Окрім банків, факторинг надають інші фінансові установи, наприклад компанія «Арма Факторинг». Проте, працюючи на ринку факторингу з 2004 р., ця компанія обслуговує не більше 15 клієнтів.

Станом на 31.12.2015 в Державному реєстрі фінансових установ міститься інформація про 457 фінансових компаній, які мають право надавати послуги факторингу. Протягом 2015 р. фінансові компанії уклали 14 267 договорів факторингу на загальну суму 16 555,9 млн. грн., виконали 12 367 договорів на суму 16 786,4 млн. грн. Діючими на кінець 2015 р. залишалося 8 685 договорів факторингу.

Станом на 31.12.2014 у Державному реєстрі фінансових установ міститься інформація про

264 фінансові компанії, які мають право надавати послуги факторингу. Протягом 2014 р. фінансові компанії уклали 17 671 договір факторингу на загальну суму 23 525,7 млн. грн., виконали 18 239 договорів на суму 15 339,9 млн. грн. Діючими на кінець 2014 р. залишалося 6 813 договорів факторингу

Динаміку кількості та вартості факторингових договорів в Україні в період 2013–2015 рр. можна побачити на рис. 1 [3].

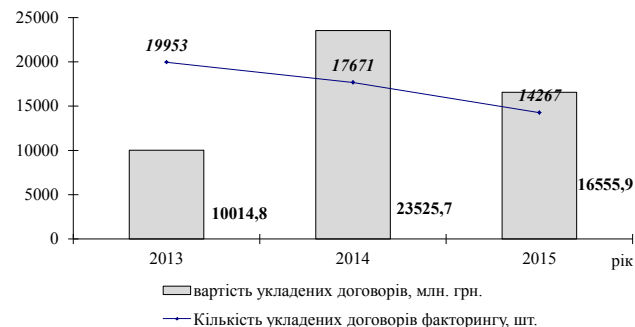

Рис. 1. Динаміка надання фінансовими компаніями послуг факторингу

Кількість договорів факторингу, укладених протягом 2015 р., становила 14 267 одиниць, що на 19,3% (3 404 одиниці) менше порівняно із цим показником аналогічного періоду 2014 р. Вартість договорів факторингу становила 16 555,9 млн. грн., що на 29,6% (6 969,8 млн. грн.) менше порівняно з аналогічним періодом минулого року.

За результатами 2014 р. порівняно з відповідним періодом 2013 р. відбулося збільшення на 134,3% (13 486,2 млн. грн.) операцій факторингу у вартісному виразі, тоді як кількість договорів зменшилася на 11,4% (на 2 282 одиниці).

Важливим показником, який характеризує факторингові послуги, є джерела їх фінансування (табл. 1) [3].

Станом на 31.12.2015 порівняно з відповідною датою 2014 р. відбулося зменшення фінансування факторингових операцій за рахунок власних коштів на 9,2% (1 388,6 млн. грн.), позичкових коштів юридичних осіб – на 2,2% (27,8 млн. грн.) та банківських кредитів – на 83,9,8% (4 132,7 млн. грн.). Водночас у 2015 р. для фінансування факторингових операцій були залучені кошти фізичних осіб (1,5 млн. грн.), що включені в категорії інших джерел.

Таблиця 1

Аналіз джерел фінансування укладених факторингових операцій, млн. грн.

Джерела фінансування	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Відхилення (+/-) звітнього періоду до	
				2013 р.	2014 р.
Власні кошти	6183,9	15168,8	13780,2	7596,3	-1388,6
Позичкові кошти юридичних осіб	367,7	1279,7	1251,9	884,2	-27,8
Банківські кредити	3338,9	4926,3	793,6	-2545,3	-4132,7
Інші джерела	149	2146,1	730,2	581,2	-1415,9
Всього	10039,5	23520,9	16555,9	6516,4	-6965,0

Обсяг фінансування факторингових операцій за рахунок власних коштів станом на 31.12.2014 збільшився у 2,5 рази (до 15 168,7 млн. грн.) порівняно з показником на відповідну дату 2013 р. Обсяг позичкових коштів юридичних осіб (окрім банківських кредитів) та банківських кредитів станом на 31.12.2014 збільшився відповідно у 3,5 та 1,5 рази та становить 1 279,7 млн. грн. і 4 926,3 млн. грн. Порівняно з 2013 р. зменшилося фінансування тільки за рахунок банківських кредитів на 76,2% (2 545,3 млн. грн.). Більш наглядно це можна побачити на рис. 2 [3].

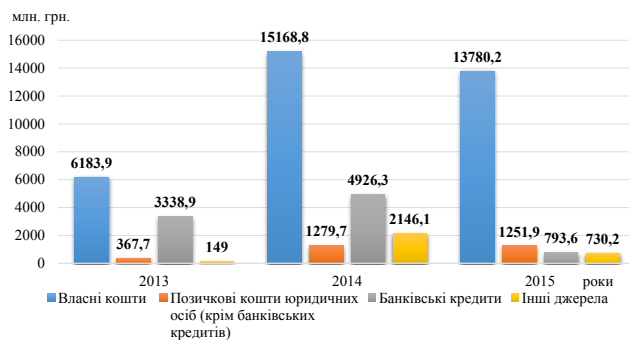

Рис. 2. Динаміка джерел фінансування факторингових операцій

Динаміка структури джерел фінансування факторингових операцій за 2013–2015 рр. є досить нестійкою та істотно коливається передусім за рахунок зміни частки власних коштів та банківських кредитів. За 2015 р. частка власних коштів становить 83,2% й є найбільшою в структурі джерел фінансування, що на 18,8 пункти вище даного показника за відповідний період минулого року (64,5%).

Станом на 31.12.2015 частка банківських кредитів становить 4,8%, що на 16,1 пункти менше, ніж за відповідний період 2014 р. (20,9%). Обсяг позичкових коштів юридичних осіб, окрім банківських кредитів, порівняно з показником на відповідну дату 2014 р. збільшився на 2,1 пункти та становить 7,6% від загальної суми джерел фінансування.

За 2014 р. частка власних коштів становить 64,5% й є найбільшою в структурі джерел фінансування, що на 2,9 в. п. вище даного показника за відповідний період минулого року (61,6%).

Станом на 31.12.2014 частка банківських кредитів становить 20,9%, що на 12,4 в. п. менше, ніж за відповідний період минулого року (33,3%).

Обсяг позичкових коштів юридичних осіб (окрім банківських кредитів) порівняно з показником на відповідну дату 2013 р. збільшився на 1,7 в. п. та становить 5,4% від загальної суми джерел фінансування.

Динаміку відношення факторингових операцій за рахунок банківських кредитів до всіх факторингових операцій за 2014–2016 рр. можна побачити на рис. 3 [3].

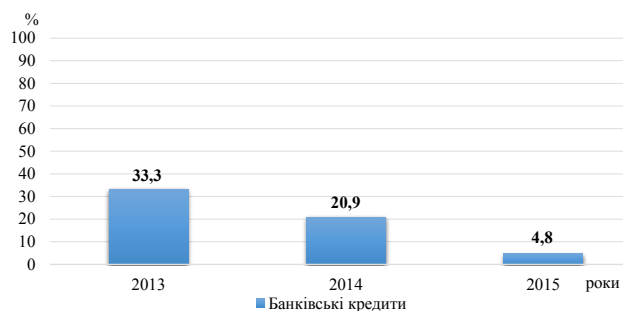

Рис. 3. Динаміка відношення факторингових операцій за рахунок банківських кредитів до всіх факторингових операцій

Як видно з рис. 3, частка банківських установ у загальному обсязі факторингових операцій із кожним роком зменшується. Так, у 2013 р. частка банківських установ становить 33,3%, у 2015 р. вона знизилася до 20,9%, а в 2016 р. – до 4,8%.

Варто зазначити, що банки мають потужний потенціал для діяльності на ринку факторингових послуг.

Факторинг як вид банківської діяльності – це можливість швидко реалізовувати вільні кошти для отримання високого прибутку.

Переваги факторингу є суттєвими, оскільки використання факторингу позитивно впливає на фінансовий стан підприємства, дає змогу підвищити ліквідність дебіторської заборгованості, ліквідувати касові розриви тощо, що робить його привабливим для клієнтів і дає змогу формувати клієнтську базу без особливих затрат на рекламу. Проте факторинг знаходиться на стадії становлення. Для його подальшого розвитку необхідним є вирішення проблем недосконалості вітчизняного законодавства та великої плати за здійснення факторингових операцій.

Факторингові операції вигідні для юридичних осіб у зв'язку з появою можливості зменшити витрати на адміністрування проблемних боргових зобов'язань та наростити свої активи. Разом із тим факторингова компанія (банк) здійснює кредитування оборотного капіталу замовника та бере на себе його кредитний і валютний ризики, а також дає змогу клієнту-постачальнику отримувати основну частину грошової виручки.

Отже, переваги факторингу є суттєвими, оскільки його використання позитивно впливає на фінансовий стан підприємства, дає змогу підвищити ліквідність дебіторської заборгованості, ліквідувати касові розриви та збільшити оборотний капітал, застрахувати ризики, пов'язані з наданням відстрочення платежу покупцям, розширити свою частку на ринку, а банк, своєю чергою, має можливість отримати додаткове джерело доходів та посилити свою конкурентну позицію на ринку банківських послуг.

Нині факторинг знаходиться на стадії свого становлення. Для його подальшого ефективного розвитку слід вирішити такі основні проблеми, як:

– недосконалість вітчизняного законодавства у сфері факторингових послуг;

– великий розмір плати за здійснення факторингової операції (50–60%);

– використання банками під час оцінювання потенційного клієнта факторингової схеми, ідентичної під час кредитування;

– запровадження факторингу в Україні ускладнюється прийнятою практикою ведення торгово-збутових операцій, яка передбачає здебільшого передплату та майже повну відсутність комерційного кредиту.

Важливу роль відіграє й обізнаність менеджерів, економістів та керівників із факторингом як економічним інструментом. Саме сучасна підготовка спеціалістів та фахівців українських підприємств повинна розкрити їм ефективні методи управління підприємством, які є загальноприйнятими в міжнародній практиці, серед яких і є факторинг.

Лізинг – підприємницька діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні лізингодавцем у виняткове користування на визначений строк лізингоодержувачу майна. Таке майно є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням із лізингоодержувачем у відповідного продавця майна за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [6].

Лізинг – це довгострокова оренда машин і обладнання, видача обладнання напрокат. Лізинг дає змогу промисловим, торговим, транспортним та іншим підприємствам (орендаторам) отримувати в комерційних банках і лізингових компаніях (орендодавців) за певну орендну плату в довгострокове користування широкий перелік основних засобів [2].

Станом на 31.12.2015 до Переліку юридичних осіб, які мають право надавати фінансові послуги та перебувають на обліку в Нацкомфінпослуг, внесено інформацію про 268 юридичних осіб-лізингодавців, та до Державного реєстру фінансових установ внесено інформацію про 362 фінансові компанії, що надають послуги фінансового лізингу (табл. 2) [3].

Протягом 2015 р. фінансовими компаніями та юридичними особами, які не мають статусу фінансових установ, але можуть, згідно із законодавством, надавати фінансові послуги, укладено 4 119 договорів фінансового лізингу на суму 6261,6 млн. грн.

Вартість об'єктів лізингу, що є предметом договорів, становить 4 945,0 млн. грн. Вартість чинних договорів фінансового лізингу станом на 31.12.2015 становить 26 347,7 млн. грн. Близько 99,6% усіх послуг фінансового лізингу надається юридичними особами – суб'єктами господарювання, які не є фінансовими установами (табл. 3) [3].

Із табл. 1 видно, що на лізинговому ринку України не вистачає професійних фінансових установ, що проводять діяльність у даній сфері. Комерційні банки мають можливість у своїй стратегії діяльності відвести місце для лізингової діяльності, що дасть можливість більш раціонально та більш прибутково використати свої вільні фінансові ресурси.

За підсумками 2015 р. спостерігається зменшення кількості договорів фінансового лізингу на 54,1% (4 847 одиниць) порівняно з відповідним періодом 2014 р. При цьому вартість договорів фінансового лізингу зменшилася на 15,8% (1 176,8 млн. грн.).

Динаміка вартості договорів, укладених протягом 2013–2015 рр., та договорів, чинних на

Таблиця 2

Аналіз кількості юридичних осіб-лізингодавців та фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу, шт.

Джерела фінансування	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Відхилення (+/-) звітної періоду до	
				2013 р.	2014 р.
Юридичні особи – лізингодавці	254	267	268	14	1
Фінансові компанії, що надають послуги фінансового лізингу	157	187	362	205	175

Таблиця 3

Аналіз інформації щодо вартості договорів фінансового лізингу та їх кількості, укладених юридичними особами та фінансовими компаніями, млн. грн.

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Відхилення (+/-) звітної періоду до	
				2013 р.	2014 р.
Вартість договорів фінансового лізингу, укладених за період юридичними особами	31536,6	7181,0	6241,4	-25295,2	-939,6
Вартість договорів фінансового лізингу, укладених за період фінансовими компаніями	16,5	257,4	20,2	3,7	-237,2
Кількість договорів фінансового лізингу (од.), укладених за період юридичними особами	11051	8940	4098	-6953	-4842
Кількість договорів фінансового лізингу (од.), укладених за період фінансовими компаніями	32	26	21	-11	-5

кінець кожного звітної періоду, наведена на рис. 4 [3].

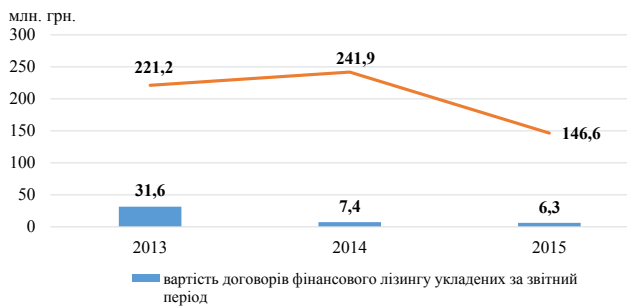

Рис. 4. Динаміка надання послуг фінансового лізингу

Ураховуючи довгостроковий характер лізингових операцій, дана діяльність дає змогу отримувати прибуток на середньо- та довгостроковому відрізках часу.

Комерційні банки, що займаються лізинговими операціями, отримують усі переваги, властиві лізингу, а саме мінімізацію кредитних та інших ризиків, залучення додаткової кількості фінансово забезпечених клієнтів, підвищення своєї конкурентоспроможності на ринку та й узагалі вигідне вкладення коштів.

Розподіл вартості договорів фінансового лізингу за терміном їхньої дії зображено на рис. 5 [3].

Станом на 31.12.2015 спостерігається тенденція до зменшення частки довгострокових договорів лізингу. Договори, термін дії яких більше п'яти або дорівнює десяти рокам порівняно з аналогічною датою минулого року, зменшилися на 80,9% (25 310,2 млн. грн.), договори з терміном дії більше десяти років зменшилися на 22,1% (366,1 млн. грн.).

Вартість договорів фінансового лізингу строком до двох років показали незначний ріст – на 9,6% (308,8 млн. грн.), строком від двох до п'яти років – зменшилася на 30,6% (6 864,3 млн. грн.).

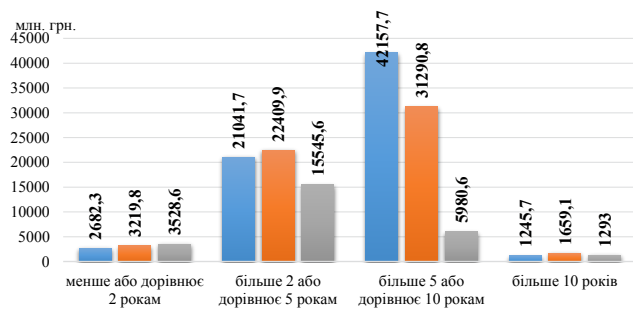

Рис. 5. Динаміка розподілу вартості договорів фінансового лізингу за терміном їх дії

Вартість договорів фінансового лізингу на кінець періоду за обладнанням представлена в табл. 4 [3].

Як видно з таблиці, попит на лізинг є в багатьох галузях, що потребують значних капіталовкладень. Основні об'єкти фінансового лізингу за чинними договорами станом на 31.12.2015:

– транспортні засоби – 14 713,6 млн. грн., або 55,8% від загальної суми договорів. Порівняно з аналогічним періодом 2014 р. показник зменшився на 65,3% (27 648,9 млн. грн.);

– техніка, машини та устаткування для сільського господарства – 5 736,4 млн. грн. (21,8%). Вартість договорів зменшилася на 35,4% (3139,9 млн. грн.) порівняно з відповідним періодом минулого року;

– будівельне обладнання та техніка – 1 553,8 млн. грн., або 5,9% від загальної суми договорів.

Джерела фінансування лізингових операцій за I півріччя 2016 р., що здійснені юридичними особами – лізингодавцями та фінансовими компаніями, наведено на рис. 6 [4].

На сучасному етапі банки не відіграють пріоритетної ролі на ринку лізингових послуг. Проте як фінансовий посередник вони мають значний потенціал для оволодіння даного ринку.

Таблиця 4

Вартість договорів фінансового лізингу на кінець періоду за обладнанням, млн. грн.

Обладнання	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Відхилення (+/-) звітної періоду до	
				2014 р.	2015 р.
Транспорт	50469,4	42362,5	14713,6	-35755,8	-27648,9
Комп'ютерна техніка та телекомунікаційне обладнання	1044	483	25	-1019	-458
Друкарське та поліграфічне обладнання	84,8	61,2	46,2	-38,6	-15
Торговельне обладнання	55,8	229,6	243,3	187,5	13,7
Устаткування для сільського господарства	7674,7	8876,3	5736,4	-1938,3	-3139,9
Будівельне обладнання та техніка	0	0	1553,8	1553,8	1553,8
Обладнання для харчової переробки	0	0	66,7	66,7	66,7
Медичне обладнання	0	0	14,2	14,2	14,2
Банківське обладнання	0	0	5,2	5,2	5,2
Промислове обладнання	0	0	166	166	166
Будівлі та споруди	0	0	893	893	893
Інше	7794,1	6560,4	2883,9	-4910,2	-3676,5
Всього	67122,3	58572,6	26347,7	-40774,6	-32224,9

Лізингові операції набувають популярності, проте існують проблеми, що перешкоджають розвитку лізингових відносин в Україні:

- законодавчі неузгодженості щодо трактування лізингових операцій;
- несформованість на загальнодержавному рівні політики перспектив подальшого розвитку лізингового кредиту;
- слабка державна підтримка, відсутність пільг, у тому числі для структур, готових надавати довгострокове кредитування.

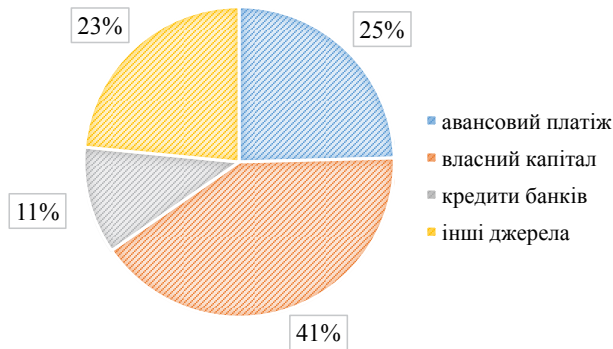

Рис. 6. Розподіл джерел фінансування лізингових операцій за I півріччя 2016 р.

Отже, саме нетрадиційні види банківських послуг дають змогу банку розширити коло клієнтів, диверсифікувати ризики, а все це своєю чергою позитивно впливає на розвиток грошово-кредитної сфери держави.

Аналіз сучасного стану фінансових послуг показав, що нетрадиційні банківські послуги поступово набувають популярності, стаючи перспективним напрямом банківської діяльності, адже нині найреальнішими суб'єктами господарювання, які можуть надавати лізингові та факторингові послуги, незважаючи на необхідний накопичений капітал, можуть виступати лише банківські установи.

Висновки. Інтеграція України до світових господарських зв'язків вимагає розширення методів комерційної діяльності суб'єктів господарювання. Банкам, які є основними інструментами грошово-кредитного регулювання ринку, для ефективного підвищення конкурентоздатності банківської системи необхідно активно диверсифікувати банківські послуги за допомо-

гою впровадження у свою діяльність нетрадиційних банківських послуг.

Визначивши тенденції в процесі діяльності банківської системи України, можна сказати, що процес диверсифікації банківських послуг є необхідною умовою розвитку банків. На сучасному етапі банки не відіграють пріоритетної ролі на ринку лізингових та факторингових послуг. Проте як фінансовий посередник вони мають значний потенціал для оволодіння даним ринком. Основний орієнтир подальших досліджень – це можливість адаптації європейських моделей і факторингових схем для українського ринку для вирішення основного завдання сьогодення, а саме зниження показників утрат. А це дасть змогу використовувати факторинг у різних галузях економіки, а не лише в банківських установах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Виноградова Т.М. Банківські операції / Т.М. Виноградова. – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2001. – 379 с.
2. Луців Б.Л. Сучасні аспекти лізингової діяльності банківських установ в Україні / Б.Л. Луців // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – № 1(13) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/V/UbsNbU/2012_1/12_1_40.pdf.
3. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 2015 рік / Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nfp.gov.ua/files/FK_2015.pdf.
4. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за I квартал 2016 року / Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/zvitni_dani/FK_1%20кв_2016.pdf.
5. Прохорова Ю.В. Дослідження стану ринку факторингу в Україні / Ю.В. Прохорова, М.О. Терновська // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 30 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/2010_30/10pyvofi.pdf.
6. Філіпенко Ю.Ю. Факторингові операції комерційних банків: механізм проведення, особливості обліку, проблеми та перспективи розвитку в Україні / Ю.Ю. Філіпенко, А.В. Сатановська // Вісник ПДАБА. – 2011. – № 6–7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vpabia/2011_6-7/25.pdf.